

manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit.

47. Videns autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Verè hic homo justus erat.

48. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus à longè, et mulieres quæ secutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes.

50. Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus

51. (Hic non consenserat consilio et actibus eorum), ab Arimathæa civitate Judææ, qui expectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et petit corpus Jesu: et Deum involvit sindone, et posuit eum in monumento excavo, in quo nondum quisquam posuit fuerat.

54. Et dies erat parasceves, et sabbatum illicesebat.

55. Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, et quem admodum positum erat corpus ejus.

56. Et revertentes paraverunt aromata et unguenta, et sabbato quidem silerunt secundum mandatum.

COMMENTARIA.

VERS. 1.—ET PRO TUNC; cum probabili judicio videntur eum condemnasse ex confessione propria, quale posset etiam Pilatum movere.

SURGENS, soluto concilio.

OMNIS MULTITUDO, tota turba eorum, qui concilio interfuerant, pontificum, seniorum, scribarum; nullus enim voluit abesse. Quia causâ justâ deficientur, multitudinem se armant.

AD PILATUM, ut ille eum crucifixum occideret.

VERS. 2.—CŒPERUNT, scilicet postquam Pilatus recessisset condemnare Jesum ex solo ipsorum præjudicio, quod constat ex Joan. 18, v. 50, 51.

HINC; præ contemptu haud nominant.

INVENIMUS; est præteritum; deprehendimus, non odio aut invidia in eum concitati fingimus, sed rei per nos ipsos comperit veritatem testamur.

SUBVERTENTEM, seducentem propositis doctrinis novis, abstrahentem ab observatione legis divinitus nobis data.

GENTEM NOSTRAM, populum Judaicum.

VERS. 2.—CŒPERUNT AUTEM ILLUM ACCUSARE: cum scilicet Pilatus eum condemnare noluisse, nisi auditâ causâ, ut constat ex Joan. 18, v. 50 et 51. Itaque tria crimina ei objiciunt, omnia politica, et magni momenti eorum judicio futura apud judicem ethnicum, qui quæstiones de sabbato, de cærenoniis, de traditionibus non multum curaturus videbatur. Primum est, HINC INVENIMUS, id est, non fiximus nos, non audivimus ex aliis, sed reipsa per nos ipsos deprehendimus, SUBVERTENTEM GENTEM NOSTRAM; Græcè, *pervertentem*, id est, novæ doctrinæ prædicatione seducentem populum Judaicum. Secundum est, ET PROHIBENTEM TRIBUTA DARE, seu dari, CÆSARI ROMANO-

je remets mon âme entre vos mains. Et en prononçant ces mots, il expira.

47. Or, le centenier ayant vu ce qui était arrivé, glorifia Dieu, en disant: Certainement cet homme était juste.

48. Et tout le peuple, qui assistait à ce spectacle, considérant toutes ces choses, s'en retournaient se frappant la poitrine.

49. Tous ceux qui étaient de la connaissance de Jésus, et les femmes qui l'avaient suivi de Galilée, étaient là aussi, et regardaient de loin ce qui se passait.

50. Cependant voici qu'un sénateur appelé Joseph, homme vertueux et juste,

51. Qui n'avait point consenti au dessein des autres, ni à ce qu'ils avaient fait, qui était d'Arimathie, ville de Judée, et qui attendait aussi le royaume de Dieu,

52. Vint trouver Pilate, et lui demanda le corps de Jésus;

53. Et l'ayant descendu de la croix, il l'enveloppa d'un linceul, et le mit dans un sépulcre taillé dans la roc, où personne n'avait encore été mis.

54. Or, ce jour était celui de la préparation, et le sabbat allait commencer.

55. Les femmes qui étaient venues de Galilée avec Jésus, ayant suivi Joseph, virent le sépulcre et comme on y avait mis le corps de Jésus.

56. Et s'en étant retournées, elles préparèrent des aromates et des parfums, et elles se tinrent en repos le jour du sabbat, selon la loi.

TRIBUTA DARE, sive dari, ne tributa darentur à gente nostrâ.

ET DICENTEM, Græcè non additur et, quasi innuatur ex eo accusari quod tributa neget solvenda Cæsari, quod dicat, se, non Casarem, esse Regem Judæorum.

CHRISTUM REGEM, scilicet Judæorum. Addunt Regem, quamquam hoc includeretur nomine Christi, ut Pilatus melius intelligat crimen defectionis et affectuæ tyrannidis, crimen majestatis Casaræ læsæ, de quâ accusant. Motus est principatum Judææ Cæsari ereptum, cum regni gloriâ in se transferre, quibus ferè verbis hoc Cyrillus exponit, lib. 12 in Joannem, cap. 7. Malignè arripuerunt nomen regis, quo summam invidiam apud Pilatum Jesu conflarent; sciebant enim gravissimum haberi crimen apud Romanos præsidis, si quis citra Cæsaris auctoritatem regem se diceret in imperio Romano. Accusant itaque hic Jesum, ut transgressorem legum tum divinarum tum humanarum; et quidem tria objiciunt, gradatim esse

rump. Tertium, ET DICENTEM SE CHRISTUM. Quo nomine satis intelligebatur conditio principis Judæorum; sed invidiæ creandæ causâ, quod clarissè pateret eum læsæ majestatis esse reum, addunt, REGEM esse, quasi videlicet utrumque motus esset, principatum Judææ Cæsari ereptum, cum regni gloriâ in se transferre, ut loquitur Cyrillus, lib. 12, in Joan., c. 7. Omnia tria erant falsa in ipsorum sensu. Primum neglexit Pilatus, quia videbatur spectare Judaicam superstitionem; secundum dependebat à tertio, tanquam à causâ sua. Unde inter illos duos articulos Græcè nulla est conjunctio, hoc modo: *Prohibentem dare tributa Cæsari, dicentem se Christum, etc.*, id

mutuò gravitate excedentia, ubi Pilati, Romanorum jura tuentis, foret requirendum judicium; sed ea falsissima omnia et mendacia impudentissima. Nam quod ad primum attinet, quod non perverterat Judæicum populum, manifestum ex eo erat, quod summa prædicationis ipsius fuerat penitentiam agentibus paratum esse propinquum regnum colorum, quod plurimos à peccatis quibus diu fuerant immersi ad Deum convertisset, plurimos diaboli tyrannide et animâ et corpore oppressos liberasset, plurimorum agritudines sanasset, omnibus fuerat beneficiisset, denique non tantum non abstraxisset à legis observatione, ut contra exactius longè legem observandam docuisset, quam nullus alius rabbinorum ante ipsum, prout testantur capita 5, 6 et 7 Evangelii secundum Mattheum. Quod non vetuisset tributa dari Cæsari in confesso erat, eò quod superioribus diebus hæc de re subdolè rogatus, prudētissimè respondisset: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*, supra 20, v. 25. Denique quò non arrogasset sibi regnum aliquod Cæsari adversarium; præter hoc, quòd fugebat aliquando, eum multitudine impensitù ipsi favens vellet ipsum regem in deserto creare, Joan. 6, v. 15; res ipsa loquebatur, eò quòd nullas opes coacervaret, nullos ascisceret sibi milites, denique contrario prorsus modo se gereret quam reges, aut it qui regna hujus mundi ambiunt. Nam quòd Christum Regem se dixerit, non tam dixerat quàm operibus ipsis se declaraverat ejusmodi, Christum, inquam, et eum Regem, sed non hujus mundi; nec enim terrenum, sed celestem se esse Regem, paulò ante confessus fuerat, ab ipsis adjuratus, cum prædiceret ipsos visuros *Filium hominis sedentem à dextris virtutis et venientem in nubibus caeli*, supra, 22, v. 69, Matth. 26, v. 64. Porrò eum expectarent ipsi, et quidem avidè, Christum Regem, juxta divina promissa, non debebant Jesu criminis loco objicere quòd dixisset se eum esse, nisi priùs scrutati Scripturas comperissent ea quæ de Christo prophetæ prædixerant, minimè in ipsum computere. Sed Scripturas ipsi non scrutabantur, præsumptâ autem opinione falsi, persuadebant sibi Christum fore Regem hujus mundi, et quidem maximum, opibusque et armis et regno ceterisque mundi bonis florentissimum: qualem cum viderent Jesum haud esse, rejiciebant eum et despicebant, et invidiâ crepantes, quòd vir pauper et humilis, non absque divinis miraculorum testimoniis, pro Christo se gereret, non tantum eum Christum agnoscerent, verum etiam de eo accusabant, quòd pro Christo Rege se haberet, tanquam hoc ipse esset motus dignus, malentes Casaris idololatræ jugo æternum se addicere, quam hunc pro Rege sibi divinitus promisso recipere. Porrò his malitiosis criminationibus suis hoc meruerunt, ut verè jam gens eorum perversa et subversa sit, et exul ubique sub tributo degat, denique Christo

est, eò quòd dicat se esse Christum regem. Hoc ergo postquam nonnulli inquirentium censuit in ipso prætorio, sed max egressus dixit ad principes sacerdotum, foris expectantes responsum;

semel ab se rejecto orbata, frustra vanèque alium to jam lapsis seculis expectet.

VERS. 3.—TU ES REX JUDÆORUM? Tunc es Rex ille Judæorum, quem Christum seu Messiam ipsi vocant? Pilatus de primo accusationis insititute articulo nihil interrogat, non tantum quia curæ ipsi non sunt ea quæ Judæicæ sunt legis, verum etiam quia novit falsum esse. Nemini dubium esse potest quin Pilatus, vir in rebus agendis acerrimus, suos ubique habuerit, qui certiorum ipsum quotidie facerent de rebus publicis, quæ Jerosolymis et in Judæa ac Samaria universâ, quibus ipse præerat, quin etiam in Galilæa vicinâ, gerebantur. Id satis monstrat historia Galilæorum, quorum sanguinem miscuit cum sacrificio, supra 15, v. 4. Intellexerat igitur jamdiu quid hominis esset Jesus, et cujusmodi esset doctrina ejus; intellexerat, inquam, hominem esse sanctum et justum, et doctrinam ejus divinam ac salutarem, quâ beneficiis miraculis fultâ populum à vitiiis ad penitentiam et ad Deum attraheret; ac proinde nullam fidem adhibuit nisi principum Judæorum accusationi, quibus, quòd eorum vitia non vereretur redarguere, æquè noverat Jesum olim esse invisum. Movet de secundo accusationis articulo quiddam quærit, quamquam maximè ipsis intererat; non quòd tertio articulo includatur (facile enim potuissent Jesum dicere se Regem Judæorum, nec tamen non prohibere tributa dari Cæsari, id est, Casaris palam se profiteri adversarium), sed quòd narratum ipsi fuisset, ab iis qui presentes adfuerant, quid Jesus hæc de re, à paucis diebus interrogatus, respondisset: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*; adfuerant enim Herodiani, aliqui qui tradidissent eum principatui et potestati præsidis, si quid in Casaris præjudicium pronuntiasset, supra 20, v. 20; Matth. 22, v. 16. De tertio autem articulo Jesum examinat, non quòd eum haberet perdullionis suspectum, quem noverat inermem et pauperem agere, et mundi ejusque gloriæ esse contemptorem, sed quòd hic potera verisimilitudo aliqua subesse quòd haberet se pro Rege illo Judæis olim promisso, præsertim cum à paucis diebus, urbem solemniter multisque comitantibus ingressus, permisisset sibi illud acclamari; quòd, quamvis Pilatum minimè latuerat, non tamen offenderat, postquam omnia considerasset; quid enim intererat ipsius, si Judæi pro Rege divinitus sibi promisso haberent virum inopem, qui adversus Romanum imperium nihil moliretur aut posset?

VERS. 4.—ATQ; AUTEM, etc. Postquam Jesum intus in prætorio examinasset, PILATUS egressus unâ cum Jesu, ait AD PRINCIPES SACERDOTUM, foris autem prætorio expectantes responsum, ET AD TERRAS, ad populum, qui magno numero confluerat, omnique momento accersebat etiam.

NIHIL CAUSÆ, ob quam condemnandus sit mihi ut

VERS. 4.—NIHIL INVENIO CAUSÆ, propter quam scilicet morte plerendum sit: Græcè expressiùs *multum crimen*, scilicet mortis, seu morte dignum, sicut v. 22 dicitur: *Nullam causam mortis invento*,

morte dignus, *ad hunc* nullam noxam, nullum crimen; nam *atque* et causam et noxam utrumque significat: nullum argumentum criminis aut iudicii ut de capite ejus agatur, quod genus ad meum forum pertinet.

IN HOC HOMINE, in viro isto quem vos mihi offertis morte afficiendum. Diligenti adhibito examine, nihil in accusationibus vestris solidi invenio ob quod morte iste plectendus sit; neque ego quid unquam intellexi de ipso sinistri. Publicè accusatum publicè excusat, quia nemo erat qui illius causam ageret.

VERS. 5. — INVALESCERANT, clamoribus. Syrus, clamabant, ut vel clamoribus extorquerent, quod rationibus non poterant. Sic enim solent, quos veritas destituit, consci sibi quod argumentis vincere nequeant, clamores intendere, et varia undique collecta, crimina criminalibus, mendacia mendacis accumulare.

COMMOVET, perturbat, excitat in seditionem, nihilque aliud facit à multo jam tempore hactenus.

DOCENS, docendo, doctrinis et prodigiis falsis PER UNIVERSAM JERUSALEM, non unius tantum, sed omnium provinciarum Judaicarum (quod testari poterunt qui ex singulis praesentes adsunt) populum doctrinis seditionis turbat, omnis regio et omnis populus ab eo perturbatur. Quod enim Judaeam generatim hic accipiant, ostendunt eò quod subjungunt: INCIPIENS A GALILEA. Auspicatus fuerat Jesus Evangelii praedicationem in Galilaea, quod vidimus supra 4, v. 15, et Matth. 4, v. 15, 17. Quare inquit: ille incipit ab extrema regione nostrâ; si tu nihil adhuc intellexisti mali, idè est quia non ante multos dies, hic ubi sedes tua est, commovere coepit gentem; alioquin si inquirere velis, intelliges in Galilaea et in omni Judaea per hunc omnia esse commota. Galilaea meminerunt partim quia extrema Judaea provincia est ad aequilonem, partim ut seditionis suspensionem Pilato ingerant, revocatis ei in memoriam Galilaeis illis, quorum non ita pridem sanguinem cum sacrificiis miscuerat. Judâ item Galilaea, aliisque simul seditionis qui ex Galilaea prodierant. Annotavit hoc Theophylactus.

USQUE HEC, ad hanc usque civitatem, Judaici regni metropolim, progressus, quam et ipsam cepit commovere, signatur sextis ab hoc die. Quomodo tu innoxium declarare potes, quem universa Judaea, à Dan usque ad Bersabee, patitur jam annos aliquot publice quies perurbatorem? Quin potius memineris plures hujusmodi homines factiosos ex Galilaea

VERS. 5. — AT ILLI INVALESCERANT, scilicet clamoribus, quemadmodum solent ut quos veritas destituit, ut importunate extorqueant quod ratione non possunt, dicentes: COMMOVET POPULUM, ad seditionem, doctrina novitate, nullo modo DOCENS PER UNIVERSAM JERUSALEM, prout totam terram promissionis comprehendit, INCIPIENS A GALILEA, sicut patet hoc, Matth. 4, v. 15, et Lucae 4, v. 14. Galilaea meminerunt, ut Pilato suspensionem affectati regi injicerent, recordando seditionis Judae Galilaeae, et super sceleratorum ejus, quorum sanguinem Pilatus cum sacrificiis miscuerat, Lucae 15, v. 1; USQUE HEC, Judaeae et regni metropo-

prodisse, maximo reipublicae malo, qui, nisi mox è medio sublatis fuissent, periculum erat ne seditio prevaluisset. In eodem rempublicam jam versari discrimine per hunc hominem, doctrinam novam, quaqueque versis spargentem, ne dubites. Ceterum nec hanc accusationem Pilatus alienigen fecit, certior rerum omnium, prout gesta fuerant. Rectè igitur in hunc locum scribit V. Beda: Hic accusantem sermo, magis, et eum qui accusatur innoxium, et eos qui accusant docet esse perversos. Docuisse enim populum, et à pristini torporis ignavia docendo commovisse, et talique actu à Galilaea usque ad Judaeam, hoc est, totam à fine usque ad finem terram reipromissionis pertransisse, non criminis, sed iudicium constat esse virtutis. Poluit namque aliquis amator Domini, sicut etiam fecit, eandem sententiam laudis loco ponere, dicendo auditoribus bonis: Vos scitis quod factum est verbum per universam Judaeam; incipiens enim à Galilaea, post baptismum quod praedixit Joannes, Jesum à Nazareth, etc., Act. 10, v. 37. Denique Pilatus nec rogandus est hoc ratus Salvatore, ne magis ipsum natâ occasione cupit ab eo judicando liberum reddere. Hactenus Beda.

VERS. 6. — GALILEAM, mentionem Galilaeae. Syrus, nomen Galilaeae. SI HOMO GALILAEUS, id est, an Galilaeus, ita ut homo superfluat. Quidam, an hic homo, an vir iste, esset Galilaeus.

VERS. 7. — QUOD DE HERODIS POTESTATE ESSET, quod Galilaea esset, ac proinde de ditione jurisdictioneque Herodis, Herodis subditus, qui erat tetrarcha Galilaeae; nam Pilatus Judaeae praeses erat, non Galilaeae; vide supra 5, v. 1. Galilaeus erat Jesus, educatione, et continuâ in Nazareth oppido Galilaeae habitatione, usque ad ostensionem sui in Israel; quoniam natus in Bethlehém, oppido Judaeae, quod non perinde innotuerat.

REMISSIT, misit, à se ablegavit; captabit enim omnem occasionem se extricandi iudicio Jesu, gnarus quod per invidiam à pontificibus postularetur ad mortem, Matth. 27, v. 18.

AD HERODEM, tanquam Herodis subditum, ac proinde ab ipso judicandum, potius quam à se. Herodes iste, Antipas cognomine est dictus, estque idem ille interfector Joannis Baptistae, de quo Evangelista supra, cap. 5, v. 19, 20; filius Herodis infanticiidae, de quo Matthaeus, cap. 2. Romanorum lex caevit, inquit Theophylactus, ut usquequoque à principis suae regionis iudicaret; idè est tanquam Galilaeam, Jesum mittit principi Galilaeae; quamvis hâc lege non omninò tetim, tanquam illam crescente multitudine invasurus. Verum nec istam accusationem magni fecit Pilatus, ut qui sciret non ad seditionem, sed ad virtutem commovisse populum. Unde ab illo molesto et invidioso iudicio se liberare volens, audit mentionem Galilaeae;

VERS. 7. — UT COGNOVIT QUOD DE HERODES POTESTATE ESSET, id est, tanquam Galilaeus educatione, Herodi subditus, qui tetrarcha erat Galilaeae, Pilatus verò praeses Galilaeae propriè dicit tantum; natus enim Christi in Bethleem non videtur multum innotuisse: REMISSIT EUM AD HERODEM, quamvis non ter-

neretur, cum de iudicio Galilaei in Judaea apprehensi accurate ageretur. Idcirco bis hic peccavit Pilatus, semel quòd innocenter non absolveret, semel quòd insontis iudicium permitteret tyranno, incestuoso, adulterio infami. Ceterum hoc quoque gestum est dispensatione divini consilii, ut ab omnibus tribunalius Dominus Jesus referret innocentiae testimonium, palam traductus pontificum principumque Judaicorum criminatioibus.

ILLIS DIEBUS, utpote paschalibus: nam Jerusalem, ubi templum erat, ad celebrandum paschae solemnitate, omnes undique Judei convenire debebant, juxta legem Exodi 23, v. 17. Erat autem Herodes hic natus Judaeus, patre proselyto.

VERS. 8. — VISO JESU. Nunquam viderat, quantum in ipsis ditione ferè conversatum: non enim operæ pretium duxerat domo egredi, ut prophetam videret, nisi forè (ut Joannem) captivum teneret. Inter ceteras, hanc penam pro nobis subit Jesus, quòd, fatigatus licet, à Pilati palatio, constrictus vinculis, ductus sit ad Herodis, itinere nongentorum quinque pedum (seo, ut Adricomius loquitur, trecentorum quinque gressuum) et variis iudiciis exhibitus judicandus.

GAVISES EST VALDE, tum ob honorem sibi exhibitum, ut erat ambitiosus, tum eo quod ATTERAT. Graecè *è quòd audiret*, quo modo legitur et in multis libris Latinis; *audiret*, hactenus scilicet multa, non vituperio, iudicio aut condemnatione, sed laude et admiratione digna.

EX MULTO TEMPORE, quo fama Jesu ad eum pervenerat, supra 9, v. 9.

ET SPERABAT, ac proinde speraret, SIGNUM, miraculum aliquod, qualia plurima audierat ab eo edita, tum in Galilaea, tum in Judaea; cum Joannes, quem ipse familiariter noverat et occiderat, nullum unquam edidisset.

VIDERÈ, quod ipsius oculos delectaret ac pasceret; curiositate ductus, non pietate.

AD EO, honoraturè regiam majestatem, vel eâ causâ ut liberari posset ex manibus inimicorum.

VERS. 9. — AUTEM, igitur

neretur. Agebatur enim de reo in Judaea capto et eoque de delicto, tanquam ibidem commisso, de quo non erat Herodis extra ditionem suam iudicare. Fecit hoc ergo specie honorandi Herodem, sed reverâ sui ipsius causâ. Porro Herodes iste Antipas dictus est, qui et Joannem Baptistam occidit, filius Herodis Magni infanticiidae, sub quo Christus natus fuit. Qui ET IPSE HERODISMIUS ERAT ILLIS DIEBUS, paschatis celebrandi causâ, sicut omnibus Judeis praecipuum erat. Nam Herodes iste patre proselyto natus, religione Judaeus erat.

VERS. 8. — HERODES AUTEM VISO JESU, GAVISES EST, etc., ET SPERABAT SIGNUM ALIQUOD VIDERÈ, id est, miraculum aliquod quòd curiositatem suam pasceret; quod sibi, pro dignitate personae suae, et officio iudicis quod sustinebat, non dubitabat sibi concedendum esse, ut facilius liberaretur. Quâ in re peccato tentationis DE peccavit; nam et August., lib. 10 Confess., c. 55; IN IPSA religione tentatur Deus, cum signa et

MULTIS SEMINIBUS, multis verbis, ad curiositatem vanitatemque compositis, verbi gratiâ, quisnam esset, an Joannes ex morte reditivus, an ex veteribus prophetis aliquis, undenam habere potestatem edendi miracula illa quae de ipso narrabantur, an non vellet in ipsis gratiam aliquod hujusmodi miraculum edere, quae esset doctrina illa nova quam spargeret, et cetera.

NIHIL RESPONDERAT; non tantum nullum edebat miraculum, ad quod faciendum sermonibus suis eum provocare Herodis mens erat, verum neque multis verbis verbum unum reddidit: quòd, ut crudelitas tyranni, ita verba, ut elicerent indigna esse, non ad suam alicujus salutem dirigeret, sed ad curiositatem, ut elicerent unde suos oculos auresque pascere posset. Sed neque debebat, inquit Titus, ut caelestia signa coram illo ederet, qui prestigis spectandis, quàm divina virtutis miraculis cognoscendis, addicere erat. Dat evangelista intelligendum, quòd Herodes faciliè absolvisset liberasset Jesum, si miraculum aliquod in ejus conspectu patrare, et interrogatis ejus satisfacere voluisset; sed institutum fuisse huius, miraculis et sermonibus, ut non ad auditorum curiositatem aut propriam jactantiam, ita nec ad suam ipsius à morte corporis liberationem, uti, quam decreverat pro hominum salute obire.

VERS. 10. — STABANT AUTEM, quamvis etiam starent ex adverso Jesu, CORAM HERODE TANQUAM JUDICEM. Nam et ipsi ad Herodem, cum Jesu à satellitibus ducto, perrexerant, nolentes à se damnatum relinquere, donec è medio sublatus esset.

CONSTANTER, continuè et pertinaciter, acriter et intento clamore, miserè metuentes ne quâ elaberetur. Agre ferebant quòd Herodes interrogaret quae ad rem ipsorum non facerent, ad mortem, inquam, inferendam, adeoque timebant ne, si Jesus Herodi sapienter comiterque responderet, inque ejus gratiam signum aliquod, quòd non difficile ipsi esse noverant, faceret, liber ab Herode dimitteretur. Urgent itaque et repente pertinaciter eam quae facere possent putant ad ejus condemnationem, qualia supra, v. 2, coram Pilato produxerant. Atque eò magis admirandum fuit Jesu

prodigia flagitantur, non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam desiderata.

VERS. 9. — INTERROGABAT AUTEM EUM MULTIS SERMONIBUS, ad ejusmodi curiositatem et vanitatem spectantibus. AT IPSE NIHIL ILLI RESPONDERAT; quia ad constantiam Christi pertinebat, non respondere, ubi res non postulabat, imò ubi curiositas et ineptia interrogantis responso indigna erat: Quam constantiam commendat Cyprianus, de carnalibus Christi Operibus. Non potuit, inquit, vel altitudo potestatis interrogata extorquere responsum. Multo minùs à cebo ut caelestia signa coram illo ederet, qui prestigis spectandis addicere erat, quomòdum divina virtutis miraculis venerandis.

VERS. 10. — STABANT AUTEM PRINCIPES SACERDOTUM, etc., CONSTANTER, id est, pertinaciter, ACCIDENTES EUM; verentes videlicet ne, si interrogatis Herodis, nihil ad suum soporem facerentibus, sapienter responderet, vel signa faceret, dimissus elaberetur. Unde

quidem quod mihi afferet, momentaneum erit, bonum verò æternum; æterna via ac gloria mea, æterna salus eorum qui credent in me.

VERS. 29. — QUONIAM. Dat rationem quare seipsas et liberos civesque suos potius delere debeant; denuntians instare cladem non vulgarem, sed diram et prius inauditam, in qua palam cernatur divina ultio.

Ecce rem inexpectatam principibus et civibus vestris, nunc prosperè agentibus, et exultantibus, arbitrantibusque optimè secum agi, quòd eis detur me in crucem agere.

VENIENT brevi; *ἐγγιστα, veniunt*, etiam verti potest presentii tempore: significat enim, hujuscemodi dies appropinquare et festinare, ut comprehendant eas quas alloquitur mulieres et liberos earum.

DICENT, scilicet mulieres, id est, dicitur ab omnibus, etiam ab ipsis mulieribus: est enim ferè mulieribus hæc lamentatio.

BEATÆ SUNT STERILES MULIERES, ET VENTRES, scilicet beati, qui non genuerunt, non pepererunt, ET UTERA, scilicet beata, quæ non lactaverunt. His tribus idem unum significatur, beatas esse mulieres steriles; sed repetitio facta variis phrasibus, ad epitasin et exaggerationem facti; modis omnibus prædicandas esse beatas, quibus nulli sint liberi; cùm è contrario, maledictæ et infelices haberi soleant hujuscemodi, beatæ verò et benedictæ, quibus numerosa est proles. Ex effectu causam dat intelligendam, tempus summæ tribulationis instare, à qua nullus futurus sit liber; ejusmodi, quo matres, quarum beatitudo ex copiâ liberorum assimari consuevit, ipsæ optature sint nullas sibi esse liberos, et aliorum omnium judicio à copiâ liberorum infelices censebuntur, ob malorum, quæ non solum ipsæ, verum etiam liberi earum patientur, magnitudinem. Steriles enim sola propria mala tolerabunt; matres verò et propria et filiorum mala ferre cogentur; naturâ enim, non minis, ne dicam magis, tanguntur filiorum, quam propriis malis; ut nullus ab illorum dierum tribulatione immunis erit. Comparatione igitur matrum, steriles beatæ erunt, quia earum calamitas non augebitur calamitate filiorum.

VERS. 30. — TUNC CUM VENERIT dies illi ultionis divinæ, INCIPIENT DICERE, id est, dicent, scilicet homines, vos nimirum et filii civesque vestri, MONTIBUS vicinis, vel illis in quorum fugerint speluncas à facie tribulationis.

ORABIT, tegite vos, suffocate, interficite nos. Assumptis verbis Osæ prophætæ (quæ sunt vox hominum, extrema partium patientium, partim metuentium mala) adhuc amplificat Jesus rem, tribulationem adeo

careant, quorum scilicet calamitibus non torqueantur. Nam intolerabilior solet matribus esse dolor de afflictione filiorum quam de propria

VERS. 30. — TUNC INCIPIENT DICERE MONTIBUS, præ malorum tunc præsentium magnitudine, et impendentium expectatione se metu: *CVBRE SUPER NOS: ET COLLUMUS: ORABITTE NOS. Eadem et ista sunt, familiari Mæbrais repetitione; q. d. Utinam vel montium*

gravem fore, et multiplici ingentium malorum congerie ac timore constantem, ut homines, potius quam illam perferant; optaturi sint vel miserabilis morte presentibus malis eripi; judicantes satis esse montium ruinis opprimi vel absorberi, terræ chasmate, quam inter sævos diuturni exiti cruciatu tabescere. His igitur declarat Dominus, quòd seipsas potius, et liberos suos deplorare debeant muliercule istæ, utpote quibus longè graviora mala sint expectanda quam sibi, idque propter hanc injustam sit interfectionem, quod tacite intelligendum dat. Mens igitur ejus est ut intelligant, quod cœperamus dicere versu 28, supplicium mortis, ad quod abruptur, plus nociturum ipsis et filiis civibusque earum, quam sibi; utpote quibus brevi pariturum sit ingens malum, non momentaneum, sed diuturnum, adeoque æternum, excidium, inquam, civitatis ac civium Jerosolymorum gentisque Judaicæ, ex hoc seculo primùm, tum et ex altero. Impleta est enim hæc Christi prophætia, partim in ultione illâ à Vespasiano et Tito de Judæis sumptâ, quæ viventibus plerisque harum mulierum, et præsertim liberorum earum, accidit quadragesimò circiter post anno, partim in ultione à morte secutâ, cùm ex hoc mundo ad summam et quæ nunquam deficiet inferiorum ærumnas, gens illa perfidia est condemnata. Hæc ultio quam sit gravis, verbis exprimi non potest; de illâ verò Jesus discipulis suis prædixerat, Matth. 24, v. 21: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet; et supra 21, v. 25: Væ prægnantibus et nutriendis in illis diebus: erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic. Sed nascitur hic difficultas, quare dira adeo comminetur Dominus mulierculis istis, quæ non tantum non erant causa mortis dominicæ, verum etiam ægrè ferebant innocentem ac justum virum ad mortem abrupti, fletu planetaque id testantes? Respondeo quòd Dominus, occasione quidem ex earum fletu acceptâ, hæc prædixerit, sed non tam illis quam earum liberis, sit comminatus; nec tam earum liberis, quam civibus Judæicis omnibus, quos in earum et liberorum earum personis perstrinxit. Nam quod ad has ipsas et earum liberos atinet, potuit fletus iste earum occultum fuisse semen ligni non prorsus aridi, quod postea germen fidei in Christum produxerit. Ergo significat Christus, non sic se expositum impiorum libidini, quin Deo curæ sit, et in deformi illo ac sordido habitu se à Deo respici, impios verò Judæos, qui nunc quasi victores superbè triumphant, non diu insanæ lætitiæ fore compotes, quia paulò post secutura sit incredibilis conversio, ex horribili, quod impendat, Dei judicio.*

ruinis opprimeremur, vel hiatu terræ absorberemur, ut, quamvis horrendo celeriter tamen mortis genere, eriperemur malis. Significat enim Christus homines tunc mortem desideraturos, quæ fuit ab eis: nam, ut prædixit Matth. 24, vers. 21, erit tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Justè autem hæc passuros Judæos, declarat subjectâ pulchrâ similitudine.

VERS. 31. — QUIA. Confirmat rationi esse consentaneum id quod prædicit, nec diù stare posse Judæos, quorum natura jam sit iniquitas, quin iræ divinæ ignis illis incendio correptos devoret.

IN VIRIDI, Græcè, *in humido, succulento.*

LIGNO, arbore.

HÆC SÆVA ac crudelia FACIUNT, scilicet homines, id est, fiunt; Hebraicâ phrasi; Deo scilicet permittente.

IN ARIDO ligno seu arbore quòd FIET? scilicet ab hominibus, quid facient homines; id est, æquum est longè majora et graviora fieri. Metaphoricè alludit ad excisionem combustionemque arborum; seipsam verò comparat arbori virenti, plenè succo optimo, et optimorum fructuum feraci, ac proinde minimè dignæ igne, excisione aut morte, tum propter justitiam et innocentiam, quam ipse etiam judex Pilatus mox fuerat palam testatus, tum propter beneficia plurima in Judæos collata, doctrinæ, sanitatis, et cætera, de quibus publicatis constabat. Verè lignum vite, quod non solum ipsum in se vivit, nullâ peccatorum aut cupiditatum carie vitiatum, sed omni virtutum genere perpetuò florens, verum etiam aliis vitam conferre ac producere valeat, donatum filiis Adæ in locum illius veteris, ut de plenitudine ejus omnes accipiant. Has autem mulieres, et præsertim liberos earum ægentem Judæorum, confert arbori aridæ, siccæ ac sterili, quòd divinâ gratia destituti omnique vivificæ justitiæ expertes, virtute carentes vitisque scatentes, intus Deo mortui, infideles atque impij, nullos proferrent fidei aut bonorum operum fructus, imò plurimorum malorum operum, inter cæteros hoc omnium terribilissimum pericidium sui Salvatoris, aptissimi proinde excisioni, combustioni, morti. Dicit ergo, usus argumento à minori ad majus: Si arbori viridi et feraci non parciunt quin igne comburatur, multo minus tandem parceretur aridæ, ad nihil aliud quam ut sit ignis pabulum utili. Si ego justus, innocens et omnibus utilis, diræ mortis trador ac permittor, quanto magis id continget vobis et filiis civibusque vestris, impijs, injustis, nocentibus, et consummatâ præditiis malitiâ! Sic apostolus Petrus, 1 Epist. 4, v. 18: *Si justus vir, id est, non sine tribulatione, salvabitur, impius et peccator ubi parebitur?* Et Jeremias, cap. 49, v. 12: *Hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium ut biberent calcem, bibentes bibent; et tu quasi innocens relinqueris! non eris innocens, sed bibens bibes.* Summa est, præposterè lamentari mulieres, nisi simul expectent ac metant horribile, quod sceleratis civibus suis impendat, Dei judicium.

VERS. 31. — QUIA SI IN VIRIDI LIGNO HÆC FACIUNT, id est, si tam dira Deo permittente et judicante perpetrantur in me, qui velut arbor virens et fecunda, gratiâ, justitiâ et bonorum operum fructibus plenus, excisione et combustione minimè dignus sum, IN ARIDO QUID FIET? id est, quid æquum est fieri in gente istam Judæicam, quæ propter impietatem et omnis boni sterilitatem velut arbor arida non nisi ignis pabulum esse debet? Est enim similis locutio qualis 1 Petri 4, vers. 18: *Si justus vir salvabitur, id est, non sine magis tribulationibus, impius et peccator ubi*

VERS. 32. — ALII DEO NEQUAM, alii dno, non innocentes, qualis Jesus, sed nequam; *κακοδοξα, malefici, facinorosi.*

CUM EO. Itaque non solum in crucifixione, quod Marcus annotavit, cap. 15, v. 28, sed et in eductione ipsi, impletum est id quod Jesus ipse, supra, 23, v. 37, de se futurum prædixerat ex Isaiâ: *Et cum iniquis deputatus est.*

UT INTERFICERENTUR, prout fuerant meriti.

VERS. 33. — CALVARIE, scilicet locus. Græcè et Syriacè est nominativus *Calvaria*; sic enim locus vocabatur *Golgotha, Calvaria.*

LATRONES illos, *τοὺς κλοπετῆρας*, illos maleficos seu nequam, ut veritè superiore versu.

VERS. 34. — JESUS AUTEM DICERAT, interea dum crucifigeretur, aut potius crucifixione peractâ, cùm statureretur sublimis.

DMITTE hæc injuriam, quam et in te et in me admittunt, quâ non solum me, sed et te offendunt gravissimè. Significat displicere Deo Patri indignam hæc sui tractationem, eumque paratum pro merito ulcisci; tamen non se desiderare ut vindicet, sed ut contra ignoscat, se enim suâ ex parte ignoscere. Hæc ratione confirmat doctrinam suam Matth. 5, v. 44, datam: *Orate pro persequentibus vos; dùm non solum vindictam remittit illis à quibus injustissime simul et crudelissimè tractatur; verum etiam, de illorum salute magis quam de suis cruciatibus sollicitus, medetur illis à quibus vulneratur, et vitam procurat illis à quibus occiditur, salutem eorum commendans Patri. Non tamen ait disertis verbis se dimittere illis, quia actu perpetrantis necdumque agnoscentis crimen, non est offerenda venia, quippe contemptis et adhuc incapibus remissionis ac veniæ. Quare et quod Patrem orat ut dimittat, ita intelligit, ut oret eos adduci, prius quidem ad peccati agnitionem ac detestationem, deinde verò ad abolitionem et justæ vindictæ condonationem.*

ILLIS qui me crucifigit. Non loquitur nisi de illis à quibus in crucem adigitur, sed loquitur, et de gentibus quorum jussu manibusque, et de Judæis quorum procuratore ac consensu, affigitur cruci.

NON ENIM SCIUNT. Addit rationem quâ adduci Pater queat ad ignoscendum, ignorantiam; sed an ejusmodi ignorantiam intelligat quæ extenuet peccatum, an ejusmodi quæ aggravet, disputatur: ego, pro varietate personarum pro quibus orat, variam intelligere credo ignorantiam, nunc extenuantem, dum gentiles respicit et quosdam è rudi vulgo Judæorum; nunc

parebitur? Porro, quamvis nonnulli hæc supra dicta extendant ad penas æternas, in quibus sine dubio hæc verba etiam maximè vera sunt, directè tamen videtur Christus ad Jerosolymitanos excidii calamitatem respicere.

VERS. 34. — PATER, DIMITTE ILLIS, non solum penam tantæ injuriæ tam mez quam tuæ, sed etiam culpam. Nam his verbis impetravit Judæis non tantum veniam, si ponentur, sed etiam fidem et agnitionem tanti peccati, et conversionem, ut penitent. Ut enim, Cyprianus, serm. de Passione, Christo

aggravantem, dum principes majoresque Judaeorum, qui ex pluribus argumentis, praesertim verò operibus, Jesum cognoscere potuissent, esse Christum Filium Dei vivi, nisi sic *excitasset eos malitia eorum*, quod ait de illis Sapientia, cap. 2, v. 21; ut non tantum non se offenderet Deum, verum etiam recte agere putarent, pro tuitione loci et gentis suae, dum interficerent Jesum, Joan. 11, v. 48, 50. Fuit haec ignorantia crassa non solum ac supina, verum etiam affectata, procurata nimirum voluntariis invidiae obliquo actionibus; ignorantia Lamem fuit, quod testantur Petrus, Act. 3, v. 17, et Paulus, 1 Cor. 2, v. 8, et ejusmodi ignorantia, quae adducere posset Patrem ad ignoscendum, quia prorsus desperatum erat de horum salute, nisi singularis ejus misericordia subveniret, qui desperatis rebus libenter succurrit. Incipit igitur hic Jesus in cruce sacerdotem agere; ante omnia, pro eorum à quibus injuriam patiebatur ignorantiam, et hostiam seipsum offerens, absolutissimum patientiae charitatisque exemplar; ejus et exaudiat esse orationem tum evasis manifestum, cum à resurrectione ipsius, quidam militum illorum Romanorum, quod habent historia; aliquot Judaeorum milia, et multa turba sacerdotum, quod habent Acta apostolorum, cap. 4, v. 4, et 6, v. 7, in eum crediderunt, et quem sceleratè fuderant sanguinem, biberunt ad salutem.

QUID FACIUNT, quid faciant; nesciunt se peccare, multoque minoris quantum admittant peccatum. Nesciunt à se crucifigi Christum Filium Dei vivi, Regem gloriae; 1 Cor. 2, v. 8.

DIVIDENTES. Graecè, *diapartientes*, dividentes inter se.

VESTIMENTA EIUS, tunicam exteriorē et interiorē.

SORTES, Graecè, *sortem*.

VERS. 55. — STABAT POPULUS, magnà multitudine, spectans successum rei, sicut fieri solet, quando supplicium publice de aliquo sumitur.

ET DERIBERANT. Μοιραζέται, à μοῖρα, nasus, est naso suspendere, idem fortassè quod movere caput, ut loquuntur priores evangelistae ex phrasi Hebraea, nam Lucas Graecè peritior fuit.

PRINCIPES, intelligit tam populi quam sacerdotum. Lucas enim, inquit Augustinus, lib. 3 de Cons. evang., cap. 15, quia principes dixit, nec addidit sacerdotum,

orante, malignantium perfidia domum credidit et intellexit; nam effectus illius orationis fuit quòd tot milia statim crederent, et quòd usque ad quadraginta duos annos tempus penitentie reliquis dilatatum fuit, ut Hieron., quest. 8, ad Helvidium; ita factum praeceptum quod, Matth. 3, dederat: *Orate pro persecutoribus vos*; sicut, Isaiæ 58, praedictum erat: *Et pro transgressoribus rogamus. NON ENIM SCIENS QUID FACIUNT*, quantum scelus perpeterent, se scilicet Dominam gloriae, Filium Dei crucifigere. Eandem ignorantiam alloquit Petrus, act. 3, v. 17: *Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri*. Quae quidem in pluribus erat supina et crassissima; in multis, maximè principibus, affectata; quorum illa

magis nomine generali omnes primates complexus est, ut ibi possint intelligi et scribere et seniores; quos scilicet alii evangelistae simul nominant.

CUM EIS, cum populo. Hoc Syrus omitit, sed non omittit adverbium, *etiam*, ut Latinus. Non solum igitur illi qui tunc fortuna illic praeterebant, sed et qui spectandi gratia illic aderat populus, Jesum deridebant.

DEI ELECTUS. Epitheton Messiae, sumptum ex illo loco Isai. 42, v. 1: *Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea*.

VERS. 56. — ET MILITES, ne Judaeis essent diastyles.

ACCEDENTES PROPRIUM AD CUM.

ACETEM, quasi ad sitim quam declaraverat restinguendam. Quae crudelior possit esse illius? nec enim ad sedandam sitim acetum valet, sed potius ad accendendam.

OFFERENTES. Unus solus obtulit, quod dicunt Matthaeus et Marcus, sed Lucas pluralem numerum posuit pro singulari, sodalilio accedens quod fecerat unus è sodalilio. Notat hoc D. Augustinus, lib. 3 de Cons., cap. 17.

VERS. 57. — SI TU ES ILLE REX JUDAEORUM, à Judaeis expectatus, qui tanquam rex potens Judaeos esse speraturus. Milites sub nomine regis insultant Jesu, exprobrantes ei vanam usurpationem regni nominis; non sub nomine Christum aut Filium Dei, quem non noverant.

SALVEM TE FAC, serva teipsum: non invocos Eliam, sed tu ipse expedi potentiam tuam, et eripe te ex hoc mortis periculo. Regis est regnare et vincere, non vinci et turpiter in cruce perire; q. d.: Non evades manus nostras, miser rex, nec magis Elias te servabit quam tu teipsum. Lucas semel *complecti vult*, ut Augustinus, loco mox citato, quod à militibus factum et dictum est.

VERS. 58. — ET, pro *etiam*, quod scilicet majorem militibus praebuit irridendi occasionem.

SUPERSCRIPITIO, ἐπιγραφή, inscriptio, titulus, mortis causa.

SUPER EUM, supra eum, collocata supra caput ejus, in superiori cruce parte.

LITTERIS, et linguis scilicet, GRAECIS ET LATINIS ET HEBRAICIS. Tres istae linguae vel hoc nomine Christianis omnibus sunt commemoratae, etiam in sacris my-

nonnihil culpam minuit, haec etenim saltem veniae locum facit, quia hominem reddidit magis miserabilem, ut pote penè desperatum; ideòque magis divinae opis indiguum, qui rebus desperatis succurrere solet. Quae consideratio maxime in illis locum habet, si qui scientes et prudentes Filium Dei occiderant, juxta illud quod in parabola dixerunt: *Hic est haec, sentite occidamus eum*. Hi enim maxime nesciebant quid facerent, quia maxime ignorabant suam in suo scelere miseriam ac cocitationem; nam, ut Aug., serm. 61 de Tempore, nesciebant se à diabolo, horum facinorum incitatore, graviorem persecutionem pati quam Christo intuebant. Valet ergo talis ignorantia eorum si non excusationem, saltem commiserationem.

steris, quòd sola pro omnibus in cruce Domini fuerint dedicata; à qua, praeter naturalem, aliam singularem traxere ornamtum. Syrus pro adverbio veritatis: *Scripta super eum Graecè et Latinè et Hebraicè*. Tametsi porro littera quibus Hebraei eo tempore vultus utebantur, figurè non differrent ab antiquis illis, quibus scripti exstant plerique omnes veteris Testamenti sacri libri; nam quae hodie exstat Syriacorum litterarum diversitas, primis è Syria Christianis tribuitur ut auctoribus: lingua tamen diversa erat, quam alii Syram Jerosolymanam, alii cum Nonno poeta, Joan. 19, v. 20, simpliciter Syriacam vocant. Ut enim Hebraei exsulantes Babylone, degenerarant à veteri lingua Hebraica, ita reversi in patriam usi sunt Hebraicè lingua mixtâ Chaldaicæ, quam tandem etiam miscuerunt Graecæ, cum subissent Graecis, denique et Latinae, cum Romanis. Hujusmodi igitur erat Christi Domini tempore lingua Hebraica, veteri illi litteris quidem respondens, sed non perinde verbis: quâ proinde Pilatus hic usus est, ut pote vulgo nota, nam veterem soli docti callebant.

Hic porro tribus linguis, Graecæ, Latinæ et Hebraicae, praecipuis totius orbis terrarum; oriens enim Hebraica, meridiè Graecæ, occidenti Latinæ ferè utebatur; scribi jussit Pilatus in cruce fronte causam mortis Jesu, quia aderat eo tempore Jerosolymis, ex omnibus orbis partibus, omnis linguae homines; imprimis Romani equites militesque non pauci numero, qui in praesidio illic agebant, deinde qui ascenderant ut adorarent in die festo, ut Joannes loquitur, cap. 12, v. 20, gentiles proselyti omnis nationis; denique Judaei ex dispersione omnium gentium, qui tametsi Judaei, non omnes Judaicè loqui et legere noverant, sed singuli lingua in qua nati fuerant utebantur, act. 2, v. 8. Ne quis ergo vel indigena vel peregrinus causam mortis Jesu ignoraret, cautum à praeside est, eà variis linguis evulgari. An autem eisdem linguis latronum causam evulgarit, incertum est quidem; sunt qui putent eam consuetudinem magnificè et magnanimitatis fuisse Romanæ, quâ ita declararet se dominos mundi, ut, si quem morte afficerent, mundum nollet celari causam; certum est tamen quòd titulum Jesu ad Judaeorum ignorantiam et irritationem variis linguis publicavit, ut omnibus nationibus essent risui, quorum Rex turpiter crucifigeretur, idque ipsimet agentibus. Porro ut in dictando titulo divinitus actus fuerat Pilatus, ita quoque in eo triplici lingua evulgando, idque iis linguis quae essent omnium et perfectissimae et frequentissimae, ac caeterarum veluti matres, quibus proinde caeterae

VERS. 40. — RESPONDENS AUTEM ALTER, Jesu scilicet ad convicia obviotescente, INCRIPERAT EUM, DICENS: NEQUE TU TIMES DEUM, hostem conviciarii, et miseris insultantium; vel, ut aliqui, Deum, hunc ipsum scilicet Christum pendente in cruce, quæ in loci, et temporis, et omnium circumstantiarum summa iniquitate Deum esse, non solum admirabili fide credidit, sed etiam constantissimè confessus est. Multo enim magnificentius fuit, quòd hominem inter extremae suavitatis dolentem Deum credidit, quam

facile possent intelligi, arcano Dei impulsu actus fuit. Praesagium enim hoc fuit, quòd Jesus crucifixus praedicandum esse: Rex Judaeorum, id est, Christus; per universum mundum; quòdque omnis lingua, non Judaeorum tantum, verum etiam gentium, hoc esset cognitura et confessura, denique quòd omnium linguarum populi per crucem esset regnaturus; ita ut merito omnium linguis scriptum fuerit quòd omnium intererat scire, Jesum, idè quòd esset Christus; Judaeis quidem promissus, sed expectatio gentium, crucem pati pro omnium salute. Quà de re Cyrillus, lib. 12 in Joannem, cap. 50: *Titulus iste, inquit, per praecipuas linguas, omnium linguarum Jesum futurum principem praedicaabit, et impietatis crimine Judaeos arguebat, magna eorum voce qui legebant conclamans, quòd Dominum Regemque suum crucifixerint*. Et Ambrosius: *Solet etiam titulus subjugatarum gentium numerum designare*, etc.

VERS. 39. — UNUS. Creditor is fuisse qui à sinistra Jesu pendebat.

DE HIS QUI PENDEBANT, Syrus addit *cum eo*.

SI TU ES CHRISTUS, ut videri vis, Dat intelligendum se Judaeum esse, utens Christi nomine.

SALVEM FAC, libera à cruce ac morte, et nos tecum crucifixos. Loquitur suo et socii nomine. Vult dicere: non vales teipsum liberare, multò minus nos, quantumlibet id optarimus, pseudochriste. Furiose obstinationis exemplum in hoc perditio homine describitur; qui neque inter medios cruciatu blasphemias cum ferocità spumare desinit, ita solent desperat homines, quae effugere nequeant tormenta, per contumaciam ulcisci.

VERS. 40. — RESPONDENS, respondendi partes accipiens, loco Jesu ad convicia tacentis, *sicut homo surdus non audiens, et sicut mutus non aperiens os suum, nec habens in ore suo redargutiones, quemadmodum dicit de ipso praedictum fuerat, Psal. 57, v. 14, 15.*

ALTER latronum; à dextro Jesu laterè suspensus, quae verisimilis est plerumque opinio.

INCRIPERAT objurgabat eum, verso ad eum capite, quòd unum movere poterat.

DICENS, id est, bujusmodi verbis.

NEQUE TU TIMES DEUM. Syrus ad verbum: *Etiam non à Deo timens tu?* Manifesta hic subest emphasis: eam constituunt quidam in homine, Deum, ita ut Deus hominibus opponatur, q. d.: Ne Deum quidem times, si non homines; quidam in verbo, times; q. d.: Ne times quidem Deum, si non amas; alii recitiis in pronominè secundæ personæ, tu, opposito principibus, populo, et militibus, quorum mentio

si inter virtutum opera, inquit Aug., credidisset. Porro emphaticum est illud: *Neque tu*; q. d.: Ut non times Deum, qui nos circumstant principes et Judaei, ad non saltem times Deum, quoniam, sen quia, in eadem darsartione es? id est, cum in eodem, quod ipse, sis supplicio, morti scilicet ac iudicio Dei proximus? Nam mors et iudicium Dei impendens per se urget ad cooperentiam lingue petulantiam, amplexenlanque penitentiam: con sortium verò ponit cum ipso Deo invit ad veniam, itaque verba ista causam continent cur Deum pra